

A BURGENLANDI MAGYAR NÉPSZIGET

ELŐSZÓ:

Kedves Barátaink, Vendégeink!

Közel negyven éves felsőöri tartózkodásom alatt azt tapasztaltam, hogy a ma mind Nyugaton, mind az anyaországban élő honfitársaink körében kevés szó esik az egykori Felső-Őrség magyarságáról, az itteni négy község, illetve városka, Alsóőr, Felsőőr, Őrisziget és a tőlünk negyven km-re fekvő Felsőpulya magyar anyanyelvű lakosságáról, azokról a magyarokról, akiknek Ti a mai napon vendégei vagytok. Ez nem csoda, hiszen a mai Magyarország határain kívül élő magyar népcsoportok közül a miénk létszámban a legkisebb.

Ma, amikor a burgenlandi magyar népcsoport és Ti, Ausztria más tartományaiban élő honfitársaink közösen ünnepeljük, a magyar honfoglalás 1100. évfordulóját, biztos felmerül Bennetek a kérdés, kik ezek a magyarok, honnan kerültek ide, kik voltak őseik, hogyan éltek és élnek, milyen a kultúrájuk? Egy sereg kérdés, mire, -mivel az elmúlt évtizedek alatt arra a meggyőződésre jutottam, hogy népcsoportunk tagjai történelmük, ősi kultúrájuk alapján, mint jó osztrák állampolgárok ugyanolyan értékes tagjai a magyarságnak, mint az anyaország határain belül és azokon kívül, a Felvidéken, Erdélyben, a Délvidéken, de a többi kontinenseken élő honfitársaink is, - szeretném a következő oldalakon a Felső-Őrség magyarságát bemutatni Nektek.

A ma itt élő magyarok egy ősi magyar néptörzs leszármazottai, akik kerek ezer év óta élnek itt saját földjükön. Soha nem voltak sokan, de az elmúlt 75 évben rohamosan ritkulnak soraik. Hova tűntek? A második világháború súlyos áldozatokat követelt tőlük is. A többiek felszívódtak, beolvadtak, elvándoroltak.

Felsőőr, Oberwart 1996 május havában

Mag. Csoknyai Péter

TÖRTÉNELEM

A mai Burgenland területe már a Krisztus utáni első évszázadokban is lakott terület volt. 10-437-ig mint Pannónia tartomány része, a rómaiak fennhatósága alá tartozott. Ebből az időből sok ókori emlék maradt reánk. A környékbeli erdőkben és mezőkön Felsőőr és környékén számos római kori sírt találtunk.

Borostyánkő, a mai Bernstein közelében húzódott az őskori Borostyán-út, ami a Balti tenger partvidékeit kötötte össze a mai Észak-Olaszországgal. A Borostyán út a római korban egy fontos kereskedelmi és hadi útvonal volt. Az út Carnuntum (a mai alsóausztriai Petronell-nél) városnál keresztezte a Dunát és innen húzódott le a mai Burgenland területén, majd Savaria, a mai Szombathelyen keresztül délre egész Észak-Olaszországig. Ennek az útnak a maradványai ma is megvannak a Borostyánkő melletti erdőben.

Krisztus után 320 körül született a tőlünk 35km-re fekvő Savariában nemcsak a későbbi Vas megye, de a mai Burgenland védőszentje, Szent Márton. Édesapja Savariában állomásozó római katonatiszt volt. Szent Márton is követte édesapját és ő is először katonatiszt lett. Szent Márton később megkeresztelkedett. A legenda szerint segítőkészségében annyira ment, hogy köpenyét is megfelezte egy didergő koldussal. Később otthagya a katonaságot, pap lett és mint a franciaországi Tours város püspöke fejezte be életét.

433-ban a hunok betörése véget vetett Pannóniában a római uralomnak.

453-ban Attila halála után a nagy Hun birodalom szétesett. Hogy a hunok elkerültek-e a mi vidékünkre, arról nincsenek bizonyítékaink.

Annyit tudunk, hogy 456-ban hatalmas földrengés pusztította el a Savaria és az Enns folyó közötti területeket.

Attila halálát követő első évtizedben nem telepedtek meg új néptörzsek ezen a vidéken.

466/67-ben a gótok megszállták Nyugat-Pannóniát és Vindobonát. Ebből az időből származik az az arany csat, melyet a Rohonccal szemben, a mai magyar-osztrák határ mellett fekvő Bozsok községben találtak.

471-ben a gótok Widimer vezénylete alatt Pannóniából és innen a Pinka völgyéből is elvonultak először Észak-Olaszországba és innen Galliába, a mai Franciaországba.

Miután 471-ben a keleti-gótok elvonultak innen a Pinka völgyéből, hetven éven keresztül nem telepedtek meg itt más népek a népvándorlás folyamán. Habár 546/47-ben a langobárdok megszállták Pannóniát, a mai Zala-és Vas megyék területe kimaradt ebből a megszállásból.

Amikor 568. április 1-én a langobárdok egy előzetes, az avarokkal kötött egyezmény alapján elhagyták Pannóniát és az összes itt élő maradék néptörzsekkel Olaszországba költöztek át, az egész Kárpát-medencét megszállták az avarok, akik birodalmuk határát egész az Enns folyóig tolták ki. A következő két évszázadban az avarok éltek ezen a vidéken. Ezt bizonyítják a környékünkön fennmaradt "avar-gyűrűk" maradványai. Az avar-gyűrűk az avarok által birodalmuk határainak védelmére torlaszokból, sáncokból, és más akadályokból épített kör alakú erődítmények, ill. ennek maradványai.

Amikor 791-ben Nagy Károly az avarok elleni hadjáratában ezen a vidéken is átvonult, az avarok a "felégetett területek" taktikáját használták itt fel. Harc nélkül visszavonultak, de az egész területet felégették, hogy az utánuk jövő ellenség se szállást, se élelmet, se zsákmányt ne találjon itt. Végül Nagy Károlynak egyetlen ütközet nélkül kellett Savarián (Szombathelyen) keresztül visszahúzódnia, úgy hogy az avar birodalom nyugati határa az Enns folyónál változatlan maradt, mert nem került sor döntő ütközetre az avarok és a frankok között.

802-ben nem a frankok, hanem Krum bolgár fejedelem győzi le az avarokat és megszállja az avar birodalom Dunától keletre eső részét. Ekkor a Dunántúlon élő avarok

Nagy Károly oltalma alá helyezik magukat. Így lett a 9. század elején a Dunántúl a frank birodalom egy része. De csak 828/29-ben kerül a határvidék, evvel Felsőőr és környéke is a frank közigazgatás alá. Az akkor már közigazgatásilag is megszervezett Ostmark nem terjeszkedett ki az egész Dunántúlra, hanem annak csak nyugati felére, körülbelül a Rába és a Marcal folyók vonaláig és onnan egyenes vonalban a Dráváig.

A mi vidékünk az akkori Savariai grófsághoz tartozott. A grófság északi határa a Répcse, a nyugati határa ennek mellékfolyói voltak. A Savariai grófság a Salzburgi püspökséghez tartozott.

Az avarokat a frankok a Kisalföld területére telepítették le. A frankok uralma sem tartott sokáig ezen a vidéken.

Már 860 óta állandóan megjelentek kisebb-nagyobb magyar lovascsapatok a Kárpát medencében. Felderítők már akkor jól ismerték az itteni földrajzi és politikai viszonyokat.

Első magyar honfoglaló csapatok már 892-ben feltűntek a Kárpát medencében. Ekkor Erdély és a Nagyalföld déli része Simeon bolgár cár birodalmához tartoztak, Dunántúl a régi római Pannónia egy része, a frank birodalom keleti határát képezte, míg a Garamtól nyugatra fekvő területek a morva fejedelem birodalmához tartoztak. Mind a három hatalmat legyőzték a magyarok már a tulajdonképpeni honfoglalás előtt.

892-ben Arnulf keleti frank uralkodó szövetségeseiként legyőzték Svatopluk-ot, Moldva fejedelmét.

894-ben Bizánccal kötöttek szövetséget és legyőzték Simeon bolgár cárt.

Még ez év őszén szövetségre léptek Svatoplukkal és vele együtt elpusztították Pannónia nagy részét. Közben Svatopluk meghalt, és a későbbi Nyugat-Magyarországon portyázó magyar csapatok visszahúzódtak a Felső-Tisza vidékére, hogy itt várják be Árpádot a magyar had zömével. Közben a bolgárok és besenyők megtámadták a magyarok szálláshelyeit Etelközben és megsemmisítették a magyar családok ott élő zömét. Ez az esemény meggyorsította a honfoglalást. A megmaradt családok a Kárpátok hágóin át Erdélybe menekültek. Árpád a fősereggel 895 őszén hatol be a Vereckei hágón át a mai Magyarországra. Ebben az évben a magyarok a Dunától keletre fekvő országrészeket foglalták el. A Dunántúlt csak öt évvel később, 900-ban szállták meg. Evvel befejeződött a honfoglalás első szakasza.

A mai Burgenland területén élő bajor és szláv lakosság vagy elmenekült a magyarok elől, vagy a honfoglalás és a későbbi kalandozások harcaiban javarészt kipusztult.

Az ország teljes birtokbavételét követő 55 év a kalandozások kora volt. Ezekben az években a vidék állandó betelepítéséről nem lehet beszélni. Ennek is megvoltak a maga okai. Amikor 907-ben a magyarok Pozsonynál legyőzték Luitpold seregét az Ennstól keletre fekvő egész vidék a hatalmukba került. Így a Lech mezei csatáig 955-ig az Enns képezte a magyar birodalom határát. Egyes nyelvészek szerint a későbbi magyar népmesékben erre vezethető vissza, amikor távoli vidékek megjelölésére azt mondjuk "túl az Óperencián", ami annyit jelentene, hogy túl az Ober-Ennsián, azaz az Enns folyón túl fekvő területek, amik országunk határán túl estek. Ebből alakult ki azután az "Óperenciás tenger" változata, amelyik valamelyik Ennsen túl fekvő nagyobb osztrák tó is lehetett. Persze ez csak feltevés, és nem komoly tudományos megállapítás. Sőt még a Lech mezei csata után is csak keveset tolódt el az ország nyugati határa. Még 979-ben is, - a másfél századdal később élő Konrád melki prépost tudósítása szerint, - a mai Melkben állt Géza fejedelem egyik hatalmas erődítése. A Német-római birodalom és Magyarország határa ebben az időben Melktől délre a Mürz folyó és a Mura vízválasztójánál húzódott le a Rábáig. Erre lehet következtetni a Mürz völgyében előforduló helységnevekből, melyek határőr feladatokra mutatnak, továbbá a Mura völgyében fekvő Wartok-ból azaz Őrségekből és várakból, valamint a Rába felső folyásánál, a folyó völgyében épült úgynevezett "Ungerdörfer"-ekről azaz "magyar falvakról".

Ezek a települések tanúsítják azt is, hogy az új hazára talált magyar nemcsak az ország belsejét, hanem annak peremvidékein létesített állandó településeit is lakta.

Csak az ezt követő időkben húzódnak innen vissza a magyarok kelet felé, anélkül, hogy valaki is fegyverrel kényszerítette volna őket erre.

Már a 930-as évek elején a fejedelem a Balatontól nyugatra fekvő országrészeket Bulcsú és Lehel törzsének jelölte ki állandó szálláshelyül. Lehel törzsével együtt Erdélyből települt át ide.

A mai Burgenland területén húzódó későbbi magyar gyeprü és a gyeprü előterében fekvő ingoványos, mocsaras természetes védelmi övezet a gyeprüelve, csak a 980-as években, amikor a magyarok visszahúzódtak a Melk-Mürz-Mura és -Rába vonaláról, keletkezett.

A határgyeprün és a gyeprüelvéen voltak persze nyugat felé nyílások, átérsek, amelyeken át lehetett kelni a határon túli területekre. Ezek a kapuk a gyeprüt átszelő folyók, a Lajta, Lapincs, Pinka, a Szék-patak és a Rába völgyei voltak. Ezen átjárók hadászati védelmére létesítették akkor az egyes örtelepüléseket.

A Felső-Örség helységneveik többségükben magyar eredetűek és megtalálhatók bennük a szavak "Ör, Öri" (Wächter) valamint "Lövő". Amíg az olyan nevek, mint Felsőör, Alsóör, Örisziget egyértelműen örtelepülésekre utalnak, a "Lövő" nevű helységnél mint Alsólövő, Felsőlovő, Lődös megoszlanak a szakemberek véleményei.

Korábban az volt a felfogás, ezekről a településekről, hogy királyi íjjászok lakhelyei voltak, az újabb kutatások eredményei arra utalnak, hogy itt nem íjjászok, hanem fegyverkovácsok laktak.

Kniezsa István a helységnevekből valamint a 12.-14. századokbeli forrásokból arra következtet, hogy a 11. században a Pinka és Strém folyók valamint a Szék-patak (Zieckenbach) völgyében a lakosság magyar eredetű volt. Ezek lehettek az előző században a Dunántúl nyugati részén, Lehel törzsével Erdélyből idetelepített székelyek, lehettek magyarok, de vannak olyan feltevések is, hogy elmagyarosodott avarok lettek volna.

Az biztos, hogy a mi vidékünkön a nyugati határgyeprü az első Árpád-házi uralkodók korában létesült. Mivel a mi vidékünkön fellelhető, olyan nevű helységek, melyek örtelepülésekre utalnak, településcsoportokban fekszenek, ezért kétségtelen, hogy itt határor-településekről van szó.

A három ma is fennálló település, Felsőör, Alsóör, és Örisziget a Pinka, Strém és a Szék-patak egymással párhuzamosan futó völgyeinek védelmét szolgálta.

Hogy Felsőör már korai Árpád-kori település volt, arra éppen az utolsó években kaptunk kézzelfogható bizonyítékot.

Mivel a 12. és 13. század harcaiban a régi örtelepülések részben elpusztultak, Róbert Károly királyunk 1327-ben újra alapította a Felső-Örséget. Ezen történelmi esemény 650 éves jubileumának megünneplésére készültünk pont 20 évvel ezelőtt. Ebből az alkalomból a régi katolikus templomot is rendbe akartuk hozatni. Erről a templomról komoly művészettörténészek, köztük Alfred Schmeller is azt állították, hogy ez egy barokk építmény, amelyet a 18. században meghosszabbítottak és kiszélesítettek. Így állt ez hosszú időközön keresztül az összes szak- és történelemkönyvekben. Sehol nem találtunk utalást arra, hogy ennek helyén már az Árpádok idejében templom állt volna. Amikor a kőművesek ezelőtt 20 évvel a felújítás folyamán leverték a vakolatot az öreg, eddig császár-sárga színben tündöklő templomról, a templom délkeleti oldalán látják, hogy a fal középső része (a mai fehérre festett rész) egészen más anyagból épült, mint a torony-és a szentélyrész, melyek barokk stílusúak voltak. Ebben a régi falrészben a három nagy barokk ablak mellett, felfedeztek három befalazott, keskeny, lőrésszerű ablakot, melyek formájuk szerint a román stílusra utaltak. Ezért kihívták a műemlékvédelmi hivatalt, melynek szakemberei szakszerűen kibontották a három befalazott ablakot, melyeknek külső részén évszázadok óta megmaradt az eredeti festés. A művészettörténészek megállapították, hogy a román kori templom 1201 és 1276 között épült. Ennek következtében a templom belsejében is megindultak a feltárási munkák.

A templom baloldali falán, több vakolatréteg alatt, rábukkantak, egy aránylag jó állapotban maradt román kori freskóra, amely a sárkánnyal harcoló Szent Györgyöt mutatja. A templom fent említett építési idejére utal az a bécsi pénzverdéből, ebből a korból származó fillér és más régi pénzek is, amelyeket a templom padlóföldjében találtak.

A templom belsejében végzett ásatások még érdekesebb tényeket hoztak napvilágra, az első felsőőri határőrtelepülésről.

Több más sírlelet,-mint például egy elég épségben maradt középkori gyermeksír,-mellett megtalálták a régészek a templom közepén egy Árpád korabeli kunyhó, ill. kis lakóház maradványait. Az itt feltárt tűzhely és az e körül talált cserépedény-maradványokból,-melyek még olyan időkből származtak, mikor a fazekasok nem korongozással, hanem kézzel formálták az edényeket,- a történészek a lakóház építési idejét 1150 körülre állapították meg. A ház padlózata agyagból készült. Úgy látszik az építésnél már akkor is történtek kisebb szépséghibák és kalamajkák, mert az agyagpadlóban megtalálták egy elég nagy kutya lábnyomait. A kutya nem lehetett valami jólnevelt állat, mert az építés alatt, vagy a padló felújításakor egyszerűen beletalpalt a szépen elsímített, de még nedves agyagba és örök időkre otthagya nyomait.

Az biztos, hogy ez a ház nem egyedül állt itt a mai templomdombon, hanem egy település házcsoportjához tartozott. Ez is bizonyítja a történészek azon állítását, hogy a 13. században elpusztult eredeti örtelepülés nem a mai Felsőőr helyén, az akkor még mocsaras Pinka völgyében, hanem ettől kb. 2-3km távolságra, itt fent a dombon épült, ami ésszerű is volt. Mert az örök, egyrészt innen messze eltekinthettek a Pinka völgyébe és korán észrevették a közeledő ellenséget és másrészt, az akkori harcmodornak megfelelően, a települést könnyebben védhették itt az ellenség elől, mint lent a lápban.

A 10. század végén kialakult nyugati gyeplős és határőrrendszer felhúzódott egész a mai Észak-Burgenlandig, a korábbi Sopron-és Mosony megyék területéig, délen pedig a mai Vas megye körmendi és szentgotthárdi járásaiban fekvő, 13 községből,-Őri- Szentpéter, Bajánháza, Bükalla, Belső-Rákos, Dávidháza, Hódos, Ispáng, Kapornak, Kerkáskápolna, Kerca, Külső-Rákos, Kotormány, Pankasz, Szaknyér, Szalafő, Szatta, Szenyeháza és Szomorocz-, álló Alsó-Őrségig terjedt.

Soprontól északra, egész Mosonig, nem volt szükség különösebb határőr településekre, mert ezt a területet a Fertőtől egész a Dunáig húzódó Hanság áthatolhatatlan mocsarai és ingoványai védték. Az egyedüli kapu itt a Duna medence volt, ahol a mai Moson-Magyaróvár környékén voltak újabb határerődítésein.

Habár a 900-as évek első kétharmadában a magyar határ Ennsig való kitolódása miatt nem volt szükség az itteni gyeplősre, a honfoglaló magyarok mégis betelepítették ezt az Alpok lábáig húzódó nyugati területet. Ezt bizonyítja a Sopron megyei Szakonyban talált családi sír is, melyben számos e korból származó tárgyat is találtak.

A határgyeplős egy mélyen tagolt védelmi rendszer volt, ezt bizonyítják a mai Vas megyéhez tartozó Oroszvár, Sorokpolány, a Sopron megyei Szakony és a mai Közép-Burgenlandhoz tartozó Felsőpulya község területén feltárt, a 10. századból származó magyar temetők. Ami biztos, hogy a 10. században Vas megye területén már jelentős vasipar fejlődött ki, melynek központja Vasvár volt. A kalandozáskorabeli magyarok vasszükséglete nagy volt. Találtunk ezen a környéken több vaskohó maradékát is. De a vasérc feldolgozása átnyúlt a mi területünkre is, melyet a Felsőőr közelében fekvő Vasverőszék, a mai Eisenzicken község neve, valamint a Felsőlövő környékén fellelt érc maradványai is bizonyítanak.

A mai Burgenland területén fekvő magyar örtelepülések csak előretolt őrhelyei voltak ennek a határvédelmi rendszernek. Habár abban az időben lényegesen több magyar örtelepülés volt ezen a vidéken a 10-13. századig, mint a Róbert Károly királyunk által a 14. század elején újra életre hívott Felső-Őrségben, mely települések javarésze még az Árpád-házi királyok uralkodása idején elpusztult, mégsem volt ez a vidék egy sűrűn betelepített terület. Nem is lehetett, a határ folyók mocsaras környéke csak kevés

lehetőséget nyújtott erre. Azonkívül ezeknek az őrtelepüléseknek az volt a feledata, hogy a gyepü kapuiul szolgáló folyók völgyét több helyen lezárják egy ellenséges betörés elől. Az is bizonyos volt, hogy a magyar uralkodók a nép védelmében nem telepítettek le nagy tömegeket a betörésektől veszélyeztetett nyugati határ mentén, mert ezeket csak a pusztulásnak tették volna ki. Elég embert veszítettünk a kalandozások folytán és nem hevertük ki azt a veszteséget sem, melyet a besenyők 894/95-ben az Etelközben csak kevés fedezettel visszamaradt magyar családok lemészárlásával ütöttek sorainkban.

Evvel magyarázható az a tény, hogy a mai Burgenland területén a magyarság száma mindig csekély volt. Persze ezt sem szabad a mai szemmel néznünk, mert a mai Burgenland ugyan majd 180 km hosszú, de legfeljebb 20-30 km széles sáv ami az akkori Magyarországot nézve egy jelentéktelen peremvidék volt. Ennek ellenére Burgenland történelmét nem lehet elválasztani Magyarország történelmétől, a kettő egy évezreden át e téren szorosan összetartozott. Mindenesetre a burgenlandi magyarság népességfejlődésének alapjait részben erre az időre vezethetjük vissza.

A másik jelentős lépés e téren Szent István idejében történt. Sokan hajlanak ma arra, hogy ezt a lépést hibának nyilvánítsák, véleményem szerint azonban távoli évszázadok történelmét, egyes személyek akkori tetteit nem szabad a mai szemmel nézni. Mi csak a tényeket látjuk, illetve csak azok későbbi eredményeit. Nem éltünk abban a korban, ezért nem ismerjük pontosan a kor szellemét, de azon körülményeket sem, melyek ezekben az időkben egyes személyeket akkori lépéseikhez, elhatározásaikhoz vezették. Azonkívül az egész nemzetiségi politika Szent István idejében és a későbbi évszázadokban is egész más volt, mint a 19. század második felétől kezdve kifejlődő nacionalizmus Európa országaiban. Ezt a fejlődést sem 1000-ben, de még az 1700-as években sem lehetett előre látni. Majdnem az 1848-49-es szabadságharc-ig az egyes vidékek lakossága, akármilyen anyanyelvű is volt, politikai, vallási és más téren is, egyedül a vidék urához, itt értem a földesurához irányodott, ennek lépéseit követte minden téren. Ahová a pásztor ment, oda ment a nyáj is.

Amikor Szent István király elvette Heinrich bajor herceg leányát Gizellát, az új királyné kíséretében számos német főúr, lovag is jött az országba. Ezeket valahol le kellett telepíteni és biztos felmerült akkor a kérdés, hol telepítsük le őket. Az ország belterülete fel volt már osztva a honfoglaláskori hét vezér utódai között, akik a honfoglalás utáni évszázadban szintén megszaporodtak. Azonkívül az új állam akkor integrálódott Nyugat felé, így ezeknek a főuraknak ebben a folyamatban fontos szerep jutott. Őnekik, akik betelepedésükkel magyar alattvalók lettek, kellett megteremtteni az összeköttetést, illetve elmélyíteni a kapcsolatokat a német-római császársággal, az osztrák és a különböző német hercegekkel. Az akkori útviszonyok és közlekedési eszközök mellett, ezt a feladatot az ország szívéből csak nehezen tudták volna ellátni, egyrészt ezért, másrészt mert az egyedüli szabad területek, a gyér népességű, csak pár éve kialakult új határszélen voltak, Szent István itt telepítette le őket. A Nyugattal való kapcsolatok elmélyítése mellett, a nyugati határ védelmének erősítése is az ő feladataikhoz tartozott. Így kapta meg Wetzelinus lovag, aki Gizella kíséretével jött be az országba, Németújvár, a mai Güssing környékét Szent Istvántól, aki itt a mai németújvári vár helyén, az akkori nyugati hadviselés és védelmi rendszernek megfelelően, egy favárat építtetett. Persze ezeknek a főuraknak megvoltak a saját embereik, akiket magukkal hoztak Bajorországból és más német hercegségekből, azonkívül hoztak be az országba földműveseket, akiket szintén saját területükön telepítettek le.

Ebben az időben Magyarország és a magyar nép minden téren egy teljes átalakuláson ment keresztül.

A kereszténység felvételével, azt lehet mondani pár év alatt, kialakult egy teljesen új egyházi rendszer, megalakultak a püspökségek, azaz ezek közigazgatási körzetei az egyházmegyék, a plébániák, kolostorok épültek, főleg bencés kolostorok, akik az akkori kornak megfelelően elég nagy szabadságot és önállóságot élveztek, nagy birtokokkal rendelkeztek.

A polgári és katonai közigazgatás terén, mert a kettőt akkor nem lehetett egymástól elválasztani, nyugati frank-bajor mintára megalakultak a királyi vármegyék, melyek élén az ispán (a későbbi idők folyamán a főispán) állt, aki a király nevében a központi hatalmat gyakorolta a vármegyében.

A vármegyék felállításával és a feudális rendszer minél jobbani kifejlődésével a következő társadalmi rendszer fejlődött ki Magyarországon.

Az új egyházi, közigazgatási és társadalmi rendszerrel egyidőben egy új védelmi rendszer is kialakult úgy az országban, mint annak nyugati határán. Az egyes őrtelepülések mellé, felépült itt is egy várrendszer. A nyugati határon ez a várrendszer a mai Magyarország területeire esik és a védelmi rendszer belső vonalát képezte. Ha a térképet megnézzük, akkor látjuk, hogy ez az erődítési rendszer észak-déli irányban feküdt, kezdve Oroszvár (Karlburg), Moson, Kapuvár, Sárvár, Ikervár, és délen Győrvár és Egervár. A váraktól nyugatra, tehát a várakhoz tartozó területen túl feküdt a külső védelmi vonal, melynek nyugati határát a lakatlan, ingoványos, mocsaras gyeppel képezte. Ma nehezen tudjuk meghatározni, hogy hol és a várak körül milyen távolságra terültek el a vár védelme alá tartozó települések és hol kezdődött a majdnem lakatlan mocsaras, ingoványos pusztaság. Annyi azonban bizonyos, hogy akkor még egészen a mai osztrák Kor-Alpok (Koralpe), Glein-Alpok (Gleinalpe) és Fischbacher Alpok (Fischbacher Alpen) nyúlványaiig találunk magyar településeket.

Az őrtelepülések lakói azon közszabadokhoz tartoztak, akik katonai szolgálatot teljesítettek. Később a feudális rendszer kialakulásával elvesztették ugyan a függetlenségüket, egyesek a király közvetlen, mások a püspökségek, prépostságok, vagy a világi főurak alattvalói lettek, de soha nem lettek szolgák, hanem különös kiváltságokat élvező köznéppé alakultak át. A helyszűke miatt lehetetlen a következő két évszázad alatti fejlődésüket részletesen ismertetni.

A nyugati határon lévő magyar őrtelepülések további sorsára nagy hatással volt II. Géza uralkodása idején 1157-ben két testvér német főúr Wolfer és Hedrich megtelepedése Nyugat-Magyarországon, akik részben Győr környékén a mostani Szigetközben, részben itt a nyugati határon nagy birtokokat kaptak a királytól és két nyugat-magyarországi hatalmas főúri család a Hédervályak és a Németújvári grófok a Güssingiek ősei lettek. A királyi kegy és adományozások folytán a két család tagjai ugyanúgy mint az akkori magyar főurak nemcsak hatalmas gazdagsághoz jutottak, hanem a legmagasabb udvari tisztségek és hivatalok viselőivé is lettek. Ők építették fel a régi favár helyén a hatalmas erődítést Németújvárt. A 72 vármegyéből álló Magyarország akkor Európa egyik leggazdagabb országa volt.

Miután a stájer hercegség elszakadt Bajorországtól és az osztrák hercegséggel lépett szövetségre az ország nyugati határának védelme mind sürgősebbé vált, mert közvetlen szomszédságunkban ezáltal egy akkor még felbecsülhetetlen nagyhatalom lépett a történelem színpadára. Időközben az egykori gyepüelvét a stájer hercegek egész Hartberg, Fürstenfeld vonaláig betelepítették és megépítették Hartberg, Fürstenfeld és Riegersburg várakat. A Kor-Alpok, Glein-Alpok és a Fischbacher Alpok nyúlványáig a 11. század elejéig azaz Szent István uralkodásáig előretolt magyar őrtelepülések evvel a stájer hercegek fennhatósága alá kerültek. Az akkori kor szelleme szerint, akinek a fennhatósága alá tartoztak, akinek a kenyerét ették, azt szolgálták, így ők is kiléptek a magyar államkötelékből és az idők folyamán beolvadtak a körülöttük mind sűrűbben települő német lakosságba. A három stájer vár Hartberg, Fürstenfeld és Riegersburg szükségessé tette a nyugati határon egy ehhez hasonló magyar védelmi rendszer, most már a gyepüelve elvesztésével, külső védelmi rendszer felállítását. Körülbelül erre az időre a 13. század első felére esik Óvár (a mai Felsőörtől kb. 16km-re fekvő Burg) és Léka várának felépítése.

A szomszédos nagyhatalommal, az osztrák hercegekkel folytatott harcok a 12/13. század fordulóján a nyugati magyar határvidéket a kipusztulással fenyegették. Biztos, hogy már akkor nagyon megtizedelődött a magyar határőr-települések lakossága.

A következő csapás az 1241-ben bekövetkezett tatárdúlás volt, amely az egész ország területét elpusztította. IV. Béla a Bábenbergi házhoz tartozó Frigyes osztrák herceghez menekült, aki ezért zálogba követte tőle a nyugati határon fekvő három határmegyét.

A tatárok kitakarodása után IV. Bélának, az ország újjáépítése mellett, első teendője volt ezen területek visszafoglalása Frigyesről.

A nyugati határ biztonságának erősítésére IV. Béla még több adománnyal és hivatalokkal növelte a Németújvári grófok hatalmát, akik más magyar főurakkal együtt az ország oligarchái, kiskirályai lettek. Hatalmuk olyan nagy volt, hogy megengedhették maguknak azt is, hogy ha érdekeik úgy kívánták a királlyal is szembeszálljanak. Ez az Árpád-házi-királyok uralkodásának utolsó évtizedeiben egy állandó harchoz vezetett a mi vidékünkön is, mert a Németújvári grófok hol a magyar királlyal, hol az osztrák herceggel, hol pedig egymás közt, illetve más oligarchákkal álltak harcban. Ennek az 50 évig tartó állandó háborúskodásnak az Árpád ház kihalása után Róbert Károly uralomra jutása vetett véget, aki a kiskirályokat erős kézzel megzabolázta és egyiket a másik után le is győzte. 1327-ben a Németújvári grófok is újból alávetették magukat a királyi hatalomnak.

A Németújvári grófok a harcok alatt a határőr-települések lakóinak jogaira és kiváltságaira sem voltak tekintettel, hanem könyörtelenül a hatalmukba vették őket. Érdekes, hogy amíg a két fegyverkovács falu Alsó- és Felsőlövé a Németújváriak hatalma alá kerültek, Alsóőr és Felsőőr megőrizhette e téren önállóságát.

1327-ben Róbert Károly újra megszervezte a határőr-településeket. Evvel kapcsolatban megerősítette a települések lakóit eddigi kiváltságaikban.

Az újjászervezés kapcsán a határőrség már kevésbé volt feladata ezeknek a településeknek, hanem inkább regionális védelmi feladatokat kaptak. Így alakult ki a későbbi Alsó- és Felső-Őrség.

Az Alsó-Őrség, melynek székhelye Monyorósná volt, Zala megye határától egészen a későbbi Vas megyei Lugaspusztáig húzódott és 18 faluból állott.

A Felső-Őrség, melynek székhelye Felsőőr volt, feladata volt a Borostyánkő és Németújvár várai között fekvő terület védelme. Feltehetően ezen a területen nem csak őrtelepülések is voltak. Mivel azonban ezen a vidéken az őrtelepüléseken kívül más várnépet nem ismerünk, feltehető, hogy a későbbi kurtanemes települések is valamikori őrtelepülések voltak.

A legnyugatibb őrtelepülés ebben az időben Lődös (Litzelsdorf) volt, amely az Strem patak völgyében fekszik. Ettől keletre a Pinka völgyében feküdtek Felsőlövé, Alsólövé, Tarcsa, Felsőőr, Alsóőr, Órisziget, és Jobbágyi; Pinkamiske (Mischendorf), Gyepüfüzes (Kohfidisch), Németlövé, Csejke (Eisenberg) és Abdalócz (Edlitz); a Strem völgyében

Rábort (Rauchwart) és Csencs (Tschantschendorf); a Pinka és Strem torkolatánál Vasalja, Bükkös (Bieling), Besefalva és Taródfa; a Rába és a Vöröspatak torkolatánál pedig Csákány, Gasztony és ettől nyugatabbra Jakabfalva (Jakobhofen).

Tulajdonképpen Vasalja, Besefalva, Csákány, Gasztony és Jakabfalván kívül a többi örtelepülések Burgenland területén feküdtek.

A következő két évszázad egész a Mohácsi vészt követő időig, nem hozott különösebb változást az Őrség és az itteni magyarság életében.

A 16. században a Felső-Őrségben már csak a három kismemesi település, melyek nem tartoztak egy nagybirtokhoz sem-, Felsőőr, Alsóőr, és Őrisziget képezték itt a legszélső nyugati határvidéken a magyar nyelvterületet, melynek összeköttetését a beljebb fekvő magyar nyelvterületekkel a vörösvári és szalonaki uradalmak német nyelvű községei megszakították. Bizonyos hidat képezett itt a két kismemesi község Jobbágyi és Kiskarasztos (Kleinbachselten). Még az utóbbi két község szoros rokoni kapcsolatok folytán kézzelfoghatóan és kétségtelenül bizonyítja a régi örtelepülésekhez való tartozandóságát, addig Tarcsa, Pinkamiske (Mischendorf), Csajta, és Csém községekben élő nemesek a 16. században nem a régi határőröktől származó kurtanemesekhez tartoztak, hanem az úgynevezett tisztviselői nemességhez. Ezek, amellet, hogy kisebb saját birtokuk is volt, a vármegye nagybirtokainak voltak a tisztviselői, illetve alkalmazottai (ispánok, stb.).

Ezért a továbbiakban már főleg csak Felsőőr, Alsóőr, Őrisziget és Jobbágyi községekkel foglalkozunk.

Amint már említettem ezekben az időkben a nyelvi hovatarozandóságot nem lehetett azonosítani a nemzeti hovatarozandósággal, mert itt egyedül és kizárólag a vidék urai határozták meg, hogy úgy politikai, mint vallási téren alattvalóik hova tartoznak. A következő két évszázadban, de főleg a kuruc korban II. Rákóczi Ferenc szabadságharca idején erre több példát is látunk.

A pozsonyi békében 1491-ben Borostyánkő és Kőszeg összes birtokaikkal Ausztriához kerültek zálogba. Ez a következő években sok zavarhoz vezetett, mert a magyar kézben maradt uradalmak Szalonak, Rohonc és Vörösvár, valamint a kismemesi őrségi települések be voltak ékelve az osztrákoknak elzálogosított uradalmak közé.

A Mohácsi vész után Vas megyében Zápolya Jánosnak, Kőszeg várkapitányának Erdődy Péternek a vezetése alatt, erős pártja keletkezett, melyhez az őrségi magyar települések is tartoztak, ezzel szemben a Németújváron székelő Batthyány Ferenc, valamint az elzálogosított birtokok urai I. Ferdinánd pártján álltak.

1527-ben Ferdinánd király csapatai Weispriach János vezetésével megtámadták a Zápolya pártján álló magyarországi területeket, melynek folytán Szombathelyt is elfoglalták. Ezt követően 1530-ban Ferdinánd a Zápolya pártján álló Felsőőr és Alsóőr községeket 1000 forintért zálogba adta Ehrenreich és Panthaleon Königsber testvéreknek, Weispriach alatt teljesített hű hadiszolgálatukért. A két község nemesi lakói azonban ellenálltak ennek a rendelkezésnek, hogy őket egy uradalom igájába hajtsák és 1547-ben a pozsonyi országgyűlésen végre elérték nemesi jogaik újraelismerését. 1529-ben, amikor a törökök először ostromolták Bécsset, az oda-és visszaúton török portyázó csapatok a mi vidékünkön is nagy pusztításokat végeztek.

De ezt még felülmúlták az 1532-ben elkövetett pusztításaik. Ekkor, amikor a török sereg, mely újból Bécs felé volt útban, hetekig hiába ostromolta a Jurisics Miklós által védett Kőszeget, a nagy sereg egy része a környéket, így a mi vidékünket is pusztította. Ennek a pusztításnak úgy Felsőőr, mint Alsóőr is részben áldozatul esett.

A vidéket teljesen kifosztották. Több községet teljesen felégették, az állatokat elhajtották, az élelmet elvitték. A felsőőri járás nagy részei teljesen elnéptelenedtek.

A törökök elvonulása után a helyzet hamarosan javult. Az új betelepülési hullámmal főleg újból német telepesek telepedtek itt meg köztük a katolikus Steiermarkból, Stájerországból számos menekülő protenstáns is. 1541-től pedig egy új népcsoport is jelent meg a mi vidékünkön, a török elől menekülő horvátok, akiket a vidék új urai a

Batthyányak az elpusztult falukban, de újonnan alapított községekben is telepítettek le, a németújvári és felsőőri járásokban.

A 16. század vége felé észlelhető gazdasági fellendülésnek az 1592-1606-ig tartó hosszú, vagy 15 éves háború végén az 1605-ös Bocskay felkelés harcai vetettek véget.

1605 május végén Némethy György hajdú ezredes parancsnoksága alatt a hajdúkból, törökökből és tatárokból álló had, amely Sárvárnál gyülekezett, elindult nyugatra. A sereg 4000-5000 katonából álló része Hagymássy Kristóf vezetése alatt betört Kelet-Steiermárkba (Kelet-Stájerországba) és ott megostromolták június 5-én Hartberget. Majd Kirchsclag-ot, Borostyánkőt és Lékát próbálták elfoglalni. Persze e harcok folyamán a mi vidékünkön vonultak át többször is. Habár Kőnigsberg Lajos sikeresen megvédte ellenük Borostyánkőt, de sem az ő wallon lovasai, sem a király hí Batthyány Ferenc huszárai nem voltak képesek elűzni őket. Szeptember 27-én újból betörték a mi vidékünkre és csak novemberben húzódtak vissza.

Az 1605-ös Bocskay felkelés pusztításain túltett Bethlen Gábor 1619-1621-es felkelése. Ellentétben 1605-tel a vidék nem minden főura maradt meg a király hűségén. Kezdetben Eszterházy Miklós, Zrínyi György, Nádasdy Tamás, Kőszeg városa és Vas megye nagy része még a király oldalán állt. Ezért Bethlen haragja elsősorban erre a területre irányult.

1619 decemberében elfoglalták és felégették Kőszeg külvárosait, 1620 januárjában pedig 1500 fővel el is foglalták a várost, amit később a most császári szolgálatban álló Hagymássy felszabadított. A város többször cserélt gazdát. Bethlen Gábor hada zömével bevonult Vas megyébe, ahol végül Rohonc alatt (tőlünk 25 km-re) ütötte fel táborát. Itt fogadta Batthyány Ferenc hódolását, aki rövid időn belül a megye nemességét Bethlen oldalára állította. Felsőőr, Alsóőr, Sziget és Jobbágyi nemesei Batthyányval együtt Bethlen pártjára álltak.

1621-ben Colalto császári tábornok Eszterházy segítségével elfoglalta Körmentet és Rohoncot és megostromolta Szalonak várát. Batthyány Németújvárra húzódott vissza és innen nyugtalanította a császári csapatokat. A vidékünk több esetben vállt komoly harcok színhelyévé. A császáriak főleg Felsőőrt és Alsóőrt pusztították, mert ezek a községek Bethlen pártján álltak. Csak az 1621-ben megkötött nikolsburgi béke vetett véget ezeknek a tragikus eseményeknek.

De a következő 2 és fél évtized sem maradt békés az őrségiak számára. Állandó fegyveres villongások voltak északnyugati szomszédjaikkal, a borostyánkői uradalommal. Csak amikor 1644-ben Batthyány Ádám szerzi meg ezt a birtokot és 1647-ben ezt visszaadták magyar fennhatóság alá, szünnek meg a harcok.

1664 szintén egy viharos év volt az őrségi magyarok számára: A szentgotthárdi-mogersdorfi csatát megelőzően hol a császári és szövetséges csapatok, hol pedig török portyázók vonultak keresztül a vidéken. Az itteni lakosság számára midkettő egyet jelentett, pusztítást, rekvirálást. Augusztus 10-én egy török csapat Pinkafőt támadta meg. A község lakói a temetőben barikádozták el magukat és így védték ki a török támadást.

Húsz év béke után 1683-ban a török szultán elég erősnek érezte magát, hogy Bécs ellen vonuljon, elfoglalja az osztrák fővárost és evvel döntő vereséget mérjen elsőszámú ellenségére a német-római császár és egyben magyar királyra. A szultán oldalára állt Thököly Imre, kinek a török az erdélyi fejedelemséget, sőt a magyar királyi koronát is felajánlotta a segítségéért.

A Batthyányak már kora tavasszal látták a készülő veszedelmet, amikor a hatalmas török had elindult Konstantinápolyból. Ezért kérték a császári hadvezetőséget, hogy a Duna túlsó partján Győr, alatt állomásozó birodalmi sereget küldjék le a déli részek védelmére, mert sem ők párezer katonájukkal, sem pedig a még királyi kézben lévő dunántúli magyar várak legénysége nem képes ezt a többszázezer fős sereget feltartóztatni. Az udvari haditanácsnál azonban süket fülekre találtak. Úgy látszik a császári sereg a 20 éves béke alatt sem készült fel megfelelő módon, vagy nem hittek a fenyegető veszélynek, ami akkor már Eszék felől lassan húzódott fel a Dunántúl déli

részén. Hogy birtokaikat, de alattvalóikat és a Dunántúl délnyugati részének lakosságát a pusztulástól megmentse, miután a császári sereg továbbra sem volt hajlandó elhagyni a Duna védő vonalát és megvédelmezni a délnyugati országrészt ezen fenyegető veszedelemtől, a Batthyányak letették a hűségüket Thökölynek. Evvel megmentették a vidéket a nagyobb pusztulástól, ellentétben az északnyugati részek uraival, az Eszterházyakkal, akik hűek maradtak Lipót királyhoz, az udvarral St Pöltenbe, majd Linzbe menekültek, de evvel átadták alattvalóikat a török és kuruc csapatok bosszújának, akik az északnyugati Eszterházy birtokokhoz tartozó számos falut teljesen kipusztítottak, de a később fennmaradt községek közül is számosat felégették és lemészárolták lakosságuk egy részét.

Az őrségi magyarok a Batthyányakkal Thököly oldalára álltak és ennek csapataival, Batthyány parasztjaival együtt többször betörték a szomszédos Steiermárkba (Stájerországba) is. Evvel magukra vonták a stájerok haragját, akik viszont Pinkafő, Rödöny, Alhó határmenti községeket támadták meg, elhajtották a marhákat és a községeket pedig felgyújtották.

Az érdekes az, hogy úgy látszik a császár maga is belátta, miután a törökök több mint 2 hónapig ostromolták Bécs városát, melyet szeptember első napjaiban az utolsó pillanatban mentett fel Szobierszki János lengyel király csapataival, - hogy helytelenül cselekedett az udvari haditanács, amikor nem engedett a Batthyányak kérésének és nem küldte le a császári sereget a délnyugati részek védelmére, mert Bécs felszabadítása után megbocsájtott nekik és Thökölyhöz való átállásukért semmiféle büntetésben nem részesítette sem őket, sem az őrségi magyar nemességet.

Ez a hadjárat jó volt arra, hogy 150 évi alvás, illetve vakság után a Keresztény Európa végre felébredjen. Megindultak mindenhol a keresztény felmentő seregek és kezdetét vette hazánk felszabadítása a török uralom alól, mely több éves harcnak a tetőpontja Budavár felszabadítása volt 1686 szeptemberében, melynek az idén üljük 300. évfordulóját.

A török seregek ugyan lassan kitakarodtak hazánkból, de helyüket elfoglalták a császári megszálló csapatok, akiket szintén az ország népének kellett eltartani. Ami keveset meghagytak a törökök, azt elvitték most ők. Így békés fejlődésről szó sem lehetett. Az elégedetlenség nőttön-nőtt, míg 17 évvel Buda felszabadítása után 1703 tavaszán kirobbant a 8 évig tartó Rákóczi szabadságharc. Hogy mekkora volt az elégedetlenség az országban, bizonyítja az, hogy Rákóczi serege, amely amikor a kárpáti hágókon Lengyelországból bejött az országba, (pár ezer emberből állt), röpké heteken belül hatalmas sereggé fejlődött, mely egyik győzelmet a másik után aratta a császári seregek felett. De nem csak az egyszerű nép, hanem az ország főurai és nemesei is siettek Rákóczi zászlaja alá. A felkelés a Felvidékről hamar átterjedt az egész országra. 1704-ben már a Dunántúl is Rákóczi pártján volt. A kuruc csapatok híres vezérek, Károlyi, Bezerédy, Bottyán, Eszterházy alatt bekalandozták az egész Dunántúlt. Többször ütöttek tábort ezen a vidéken is Nagyszentmihályon (a ma Felsőörtlől 10km-re fekvő Großpetersdorf), Rohoncon, Csémben, magában itt az Őrségben is, Pinkafőn, Alhón, Szombathelyen, Kőszegen.

Háború volt és ha egy vidék hadszíntér, akkor annak lakossága szenved ezalatt. Míg az ország másik részein császári csapatok ismételt betörték a Rákóczihoz hű városokba és falvakba, felégetve, kifosztva ezeket, addig a Dunántúlon harcoló kuruc csapatok a szomszédos császári vidékekre, elsősorban Kelet-Steiermarkba (Kelet-Stájerországba) törtek be és pusztították el az itteni településeket.

Az őrségi magyarokat, de a környék horvát és német lakosságát is a kurucok oldalán találjuk ebben az időben.

1704-ben főleg a stájer horvátok és az őrségi magyarok vettek részt mint vezetők és harcosok a kurucok oldalán a steiermarki (stájerországi) betörésekben. Ezért 1704 nyarán a stájerok törtek be magyar területre. Felégették Alhó és Rödöny községeket, majd megtámadták Alsó-és Felsőörtlöt. Az érdekes az, hogy mind a négy község lakói német

nyelvűek voltak. De az őrségi magyarok meghíúsították ezt a támadást, ellenálltak a stájereknek és visszaverték őket. Másnap Szalonak várának parancsnoka sietett segítségükre, aki a szolgálból és a várhoz tartozó szabadokból összeállított egy csapatot és Alsólövőnél megütközött a stájerekkel, akik elmenekültek.

Az őrségiek vallomása szerint, ami a kegyetlenkedést illeti a stájerek sem voltak válogatósak. Amellett, hogy elhajtották a marhákat, felégették a falvakat, azon falusiaknak, akik kezükbe kerültek, levágták a kezüket és kitépték a nyelvüket.

Amikor 1705 végén Batthyán a híres Vakkbottyán, megszállta Vas megyét, az őrségiek, azaz Alsóőr, Felsőőr, Órisziget, valamint a szomszédos német és horvát községek Szent Márton, Jobbágyi, Oláhcziklénnyel, Vasverőszék, a későbbi Németcziklénnyel lakói egy 1000-1300 fős csapatot állítottak fel és betörték evvel megint Kelet-Steiermárkba (Kelet-Stájerországba).

A stájerek viszont úgy vélték, hogy addig nem lesz náluk nyugalom, míg az Őrséget ki nem pusztítják. Ezért Hannibál, Heister stájer ezredes 1706 februárjában egy büntető hadjáratot szervezett, betört az Őrségbe, megverte a Hadászról származó horvát Bunitich János parancsnoksága alatt harcoló kuruc segélyhadat és szabad rablást enged Alsóőr-és Felsőőr községekben. A katonaság itt annyira pusztított, hogy Batthyány és Erdődy grófok a stájer illetékes helyeken ez ellen szigorúan tiltakoztak, de hiába. Persze a stájerek viselkedése Felsőőr környékének lakóit véglegesen a kurucok oldalára állította. A következő három évben, egész 1709-ig majdnem naponta törtek be innen csapatok Steiermarkba (Stájerországba), vagy a stájerek ide. Ezekben a steierek elleni harcokban főleg Hadász, Ószalonak, Bándol, Oláhcziklénnyel horvát, Jobbágyi, Alsóőr, Felsőőr és Órisziget magyar, valamint Komját, Felsőkethely (Neumarkt), Alsó-és Felsőölvő, Rábakeresztúr, Kukmér stb. német falvak lakói vettek részt.

1709-ben húzódtak vissza a kurucok Nyugat-Dunántúlról, amikor megkezdődött Rákóczi zászlójának hanyatlása. A vidék újból császári fennhatóság alá került, evvel megszűnt a majd 7 évig tartó háborúskodás a szomszédos stájer területek lakóival.

Ezután három évtized békés feklődés következett az őrségi települések lakói számára. Ezekben az évtizedekben az örtelepülések kismemesi magyar nyelvű lakossága mellé, számos más népcsoporthoz tartozó személy, illetve család, így németek, horvátok, zsidók és cigányok is telepedtek itt le, akik azonban az őslakossággal békében és egyetértésben éltek.

Mária-Terézia királynőnk 1741-ben kitört örökösödési háborúja és az ezt követő kétéves háború szintén nem ment el nyomtalanul az őrségi magyar települések felett. Habár a királynő megparancsolta az illetékes hatóságoknak, hogy a sorozásoknál a kismemesiakkal, akik a régi előírások szerint sem maguk nem tudnak katonai szolgálatot teljesíteni anélkül, hogy ne veszélyeztessék egzisztenciájukat és nincsenek abban a helyzetben, hogy az ősi, nemesi előírásoknak megfelelően saját költségen katonákat állítsanak ki teljes felszereléssel a haza számára, bánjanak kíméletesen, több őrségi kurtanemes önként magára is kötelezőnek tartotta a magyar karok és rendek pozsonyi országgyűlésén elhangzott ígéretét "életünket és vérünket felséges királyunkért és királynőnkért", és jelentkeztek a királynő seregébe. Minden bizonyossággal feltehető, hogy lényegesen több őrségi nemes harcolt a királynő seregében, mint arról nekünk bizonyítékaink maradtak. Írásbeli bizonyítékokat mindössze 5 felső-őrségi személyről találtunk ebből az időből. Ezek a személyek akik a Felső-Őrség nemeseivel vonultak hadba az alsóőri Hericz Mátyás és az őriszigeti Pathy Ferenc voltak. Három másik személy pedig élő bizonyítéka annak, hogy nemcsak a fiatalok, hanem a deresedő hajú öreg harcosok, akik mint fiatal legények talán már ott voltak Rákóczi zászlója alatt, amikor a haza újból veszélyben volt, magukra is kötelezőnek tartották a korabeli toborzó ének szövegét... "Ez az élet a becsület, a haza számára..." újból a zászlók alá siettek. Ték István, Telekes János és Rába Mihály idős katonák a királynő hadseregével egészen a sziléziai Oppeln városig nyomultak előre, de itt parancsnokuk Károlyi ezredes korukra és egészségi állapotukra való tekintettel elbocsájtotta őket a hadsereg kötelékéből.

Azt a tényt, hogy többen harcolhattak a Felső-Őrség nemesei közül a királynő hadseregében, mint az itt névleg említett személyek, bizonyítja az is, hogy 1746-ban a királynő a háborúban szerzett érdemeik elismeréséül, Alsóőr község egész lakosságát egy újraadományozás formájában együttesen megerősítette nemesi tulajdonjogaiban.

A hétéves háború befejezését követően újból egy majdnem 4 évtizedes békés fejlődés következett az őrségi magyarság életében.

A 18/19. század fordulóján újabb háborúk sötét fellegei tornyosultak hazánk és evvel az Őrség egén. A francia forradalom ugyanis lassan érezte kihatásait Európa többi államaira is. Ezekben az években tűnt fel Napóleon csillaga, aki az elkövetkező 18 évben hadaival győztesen végigszántotta Európát, számos európai uralkodóházat legyőzött, illetve könyörtelenül rájuk erőszakolta akarátát.

Az első fenyegető veszélynél 1797-ben a Felső-Őrség községeinek újból teljesíteni kellett a köteleességét a hazával és az uralkodóval szemben. A nemesi felkelés keretében kiállítandó nemesi ezred számára Felsőőrnek 18, Alsóőrnek 9, Őriszigetnek 3, Jobbágyiból Geiger Györgynek 1 katonát és a községnek ezenkívül két lovast kellett kiállítani és saját költségén felszerelni. A jobbágyi két lovas felkelő nevét is feljegyezte a krónika, ezek Kristán Ferenc és Bogáth Ferenc voltak, melyeknek a hópénze 8 hónapra és az össz felszerelése a községnek 413 forintba került.

1806-ban a főszolgabíró felszólította a községek lakóit, hogy a hadköteles férfiakat küldjék be Szombathelyre. Arról, hogy a másik községekből hány embert állítottak ez alkalommal ki, nincsenek feljegyzéseink, de Jobbágyiból 10-en vonultak ki Szombathelyre.

1809-ben a nemesi felkelés keretében Vas megyének 275 lovast és 2303 gyalogost kellett kiállítani. Ez az arány is mutatja, hogy az itteni nemesség, zöme nem volt olyan anyagi állapban, hogy egy lovat és annak felszerelését megengedhesse magának.

A feljegyzések szerint mindkét fegyvernem egyenruhája világoskék posztóból készült. A lovasok fegyverzete kardból és két pisztolyból állt, a gyalogság muskétával, szuronnal és fokossal volt felszerelve. Az utóbbiból rődönyi, pinkafői és felsőőri kovácsok 800 darabot készítettek, darabját 23 krajcárért.

Jobbágyiból 23 nemes volt a komáromi táborban, melyek közül Balikó József meghalt.

A tapasztalatlan és kiképzetlen nemesi felkelőssereg nem tudott ellentállni Napóleon jól kiképzett, nagy harci tapasztalattal rendelkező katonáinak. Ezért 1809 június 24-én Győr alatt rövid ütközetben súlyos vereséget szenvedtek.

Az alsóőri származású Seper István őrmester a pápai táborból hazafelé vette az útját. Lakovits Mihály és Benkő György felsőőri lovasok valamint Plank Mátyás és Pulay János szigeti gyalogosok francia fokságba estek.

A győri ütközet után a felsőőri ifjabb Gángoly Jánost, Gángoly Mátyást, Seper Mátyást és Szabó Mihályt valamint az alsóőri Seper Jánost eltűntnek nyilvánították.

A pesti kórházban az ütközetben elszenvedett sérüléseikbe behaltak Benkő György és Farkas Mihály felsőőri és Lex János alsóőri felkelők.

Miután a franciák megszállták egész Nyugat-Magyarországot a mi őrségi községeinkre is súlyos hadisarcot vetettek ki.

A napóleoni háborúkat követő Biedermeier kor látszólagos békéje után az 1848/49-es szabadságharc szólította újból fegyverbe az Őrség népét. Az 1848/49-es szabadságharcot, ami kétségtelenül a magyar nemzet dicső korszakaihoz tartozik, nem lehet mégsem teljesen Európától elkülönítve tekinteni. Hiszen az 1848 márciusi, budapesti eseményekkel majdnem egyidőben, csak egy-két nap különbséggel tört ki a forradalom Bécsben, ahol a bécsi fiatalság és nép kelt fel az abszolútizmus ellen, de Párizsban is, sőt Németországban is, ahol a fiatalság és a nép ugyanazon eszméért szállt síkra mint a magyar márciusi fiatalok.

Így a forradalom és a szabadságharc hulláma egyforma mértékben ragadta meg a mi vidékünket, de az egész mai Burgenland magyar, német és horvát ajkú lakosságát.

Míg Mária Terézia és a napóleoni háborúk alatt elsősorban a nemesség vonult hadba innen az ország védelmében, addig 1848 tavaszán a különböző társadalmi osztályokhoz

tartozó személyek jelentkeztek önként Kossuth felhívására a honvéd seregbe. Mennyire nem volt nemzetiségi különbség köztük, bizonyítja a következő példa:

Abban az időben volt Felsőlövőn evangélikus lelkész, a még ma is ott működő evangélikus gimnázium, az akkori egyedüli középiskola a mai Burgenland területén, alapítója, a tudós Wimmer August Gottlieb, Kossuth Lajos későbbi személyes barátja, aki állítólag a Kossuth bankók nyomásához szükséges nyomdagépet is megszerezte neki Angliából.

Ez a jeles férfiú 1791-ben született Bécsben, külföldi egyetemeken tanult, a felsőlövői német nyelvű evangélikus gyülekezet lelkészeként került erre a vidékre. Úgylátszik, hogy habár születésileg, származásilag és nyelviileg nem is volt magyar, 1848 tavaszán ő is lelkesen állt be a magyar nép szabadságának szolgálatába. Ő lett a felsőlövői nemzetőrök parancsnoka, a szószerűről lelkesítő beszédben szólította fel gyülekezetét a magyar haza védelmére. A szabadságharc folyamán Kossuth egyik benső tanácsadója lett, úgyhogy a szabadságharc bukása után külföldre kellett menekülnie. Csak 1863-ban térhetett haza az emigrációból, de Felsőlövőt már nem érte el, hanem útban hazafelé május 12-én Bécsben meghalt. A honvédseregbe besorozott őrségi katonák és nemzetőrök bevetése 1848 szeptemberében vált esedékessé, amikor Jellasics horvát bán betört csapataival a Dunántúlra is.

Szeptember 18-án Kultsár Alajos felsőőri főszolgabíró felszólította az őrségi nemzetőröket, hogy Újvári őrnagy parancsnoksága alatt jelentkezzenek Szombathelyen.

1848 november 21-én Kondor nevű őrmester írásban felkéri az alsőőri posztokészítőket, amennyiben van kész posztójuk, állítsák ezt rendelkezésre a katonaköpenyek elkészítésére.

Amikor 1848 novemberében Jellasics Bécs ostromától visszavonulóban Vas megye területén átvonult, Theodorovich tábornok csapataival a mi vidékünkön vonult keresztül. A visszavonuló horvát sereg is, mint az akkori idők összes hadserege, a szükséges élelmet nagyjából a vidék lakosságától hajtotta be. A visszavonuló, fosztogató báni csapatokat, Lékánál, Borostyánkőnél és Felsőőrnél a helyi nemzetőr alakulatok megverték és szétszórták.

Felsőőron az úgynevezett "Jézus dombnál" került sor a horvátokkal való ütközetre. A felsőőriek parancsnoka érdekességképpen Reiszig Alajos német nyelvű és német nevű felsőőri lakos volt. A sors különös forgandósága folytán a legkritikusabb helyzetben jelent meg a színen egy huszárszázad. Ezek a huszárok, pontosan nem tudni melyik seregre katonái, mint oly sok más társuk, az otthoni események hírére 1848 őszén Ausztriában, vagy Galíciában állomásozott ezredüktől megszöktek, hogy itthon ajánlják fel szolgálataikat az új magyar kormánynak. Hivatalos osztrák források szerint a 12 császári huszárezredből 10 zömével átállt a magyar honvédséghez. A 2 sor huszárezred, melynek tagjai nem tudtak hazajönni, Olaszországban volt állomásozva.

Ez a huszárszázad az utolsó pillanatban beleavatkozott az ütközetbe és a nemzetőrökkel együtt megverték és széjjelszórták a horvátokat. Helyi krónikák szerint az ütközetben résztvettek Jungwirth János római katolikus plébános, Szöllösi János katolikus kántor, Gamauf Vilmos patikus, valamint a református Imre Mihály és Fülöp Márton is.

A felsőőriek tette a császári csapatok bevonulása után nem maradt bosszútlanul. Amikor Althann alezredes bevonult csapataival Szombathelyre, 1848 december 18-án felszólította a felsőőrieket 20.000 forint hadisarc fizetésére. Az egész Vas megyére 100.000 forint sarcot vetettek ki, de ebből csak a felét tudták behajtani.

December 29-én Althann halálbüntetés terhe mellett felszólítja a lakosságot az összes fegyverek leadására és a megadásra. Ennek ellenére a nyelvi hovatartozandóságra való tekintet nélkül egészen 1848 augusztus 13-ig a világosi fegyverletélig megtaláljuk a felsőőri járás lakóit a honvédsereg különböző alakulataiban. Egyedül a 4 őrségi kisnemesi községből összesen 67 személy szolgált a honvédseregben, méghozzá Óriszigetről 1, Alsóőrről 13, köztük 1 hadnagy Farkas Ferenc, Jobbágyiból 15, és Felsőőrről 38.

A világsi fegyverletétel után Felsőőr és környéke még sokáig érezte annak következményeit, hogy a szabadságharcban Kossuth oldalára álltak.

Az 1867-es kiegyezést követő évtizedek egészen az 1. világháború kitöréséig némi fellendülést hoztak az őrségi magyarság számára, főleg gazdasági téren. Ehhez nagyban hozzájárult a Szombathely- Felsőőr- Pinkafői 52 kilométeres vasútvonal kiépítése, melyet 1888 december 16-án nyitottak meg ünnepélyes keretek között. Már a vasútvonal üzemeltetésének első éve nagyon eredményes volt. A statisztikai adatok szerint ebben az évben 52.173 személyt és 23.614 tonna árút szállítottak ezen a vonalon. Magán a felsőőri vasútállomásról 1889-ben 10.733 személyt és 2575 tonna árút szállítottak. Kilenc évvel később 1898-ban az állomás utazóközönsége már 36.519 személy, az innen szállított árúk mennyisége pedig 10.531 tonnát tett ki.

A vasútvonal fontos gazdasági szerepét jellemezte az 1879 december 1-óta német nyelven megjelenő "Oberwarter Sontags-Zeitung" (a lap ma is létezik OZ Oberwarter Zeitung néven és hetente 9000 példányban jelenik meg) egyik jelentése amely szerint az 1891 március 1-i felsőőri országos vásár alkalmával 740 személy érkezett vasúton Felsőőrrre és 900 személy utazott el, azonkívül 5 vagon szarvasmarha és 1 vagon ló is érkezett a vásárra.

Ezek a számok is bizonyítják, hogy alaptalanok azok az állítások, miszerint 1921 előtt Burgenland gazdaságilag és iparilag elhanyagolt terület lett volna. Ezen állításokat cáfolja meg dr. Hanenkamp Hans, a burgenlandi kereskedelmi és ipari kamera igazgatója, a nyolcvanas évek közepén Burgenland gazdasági fejlődésének történelméről kiadott könyvében. Ebben pontosan bizonyítja, hogy ezen a területen, így a mi vidékünkön is, már jóval 1921 előtt számos közép és kis ipari üzem működött, melyeknek komoly kereskedelmi kapcsolatai voltak Európa más államaival, sőt a Tengerentúlon is.

Habár a mai Burgenland és ezen belül az Őrség magyarsága az 1867-es kiegyezés után teljesen egyértelműen az ország többségi magyar lakosságához tartoztak, lélekszámuk ezekben az évtizedekben sem nőtt jelentős mértékben. Ezt bizonyítják az 1910-ben végrehajtott magyarországi népszámlálás adatai, mikor 1867 után az országban 10 évenként rendszeresen lefolytatott népszámlálások során a legmagasabb volt az itt élő magyar anyanyelvű személyek száma és ez nem tett ki többet, mint 26.225-főt, azaz a későbbi Burgenland akkori területe 292.041 fős összlakosságának 9%-t. A nem magyar anyanyelvű lakosságból pedig nem egészen 1/3-a beszélt csak a magyar nyelvet. Evvel megdől minden olyan állítás, hogy 1867 és 1921 között ezen a területen erőszakos magyarizálás folyt volna.

Az 1. világháborúból mind a három őrségi kinemesi község, Alsóőr, Felsőőr és Őrsziget lakói derekasan kivették a részüket. Ez a terület a szombathelyi 83. cs. és kir. gyalogezred kiegészítő körlete volt, így az általános mozgósításkor 1914 júliusában zömmel ehhez az ezredhez vonult be a környék hatköteles férfi lakossága. Már augusztus 24/25-én Krasnik-nál a galíciái fronton át is estek a tűzkeresztségen. Négy éven keresztül derekasan hrcoltak az orosz és 1917 ősztől az olasz fronton.

A háború utolsó szakaszában a 76. és a 83. közös ezredből létesült 106. cs. és kir. gyalogezred maradékai 1918 november 5-én, tehát egy héttel a Monarchia szétesése után lépték át az egykori olasz-osztrák határt. November 14-én Szombathelyen az ezred feloszlott és megszűnt létezni.

Az ezred tagjai közül sokan estek orosz és olasz hadifogságba, akik közül főleg Oroszországból az utolsók csak 1922-ben tértek haza. 150 felsőőri katona egyáltalán nem tért haza, hanem örökre ott pihennek Galícia és a mai Olaszország földjében. Emléküket, nevüket őrzi a Főtéren álló hősi emlékmű. A háború befejezése nem hozott megnyugvást az itteniek számára. Először az őszirózsás forradalom, majd Kún Béla Tanácsköztársaságának 4 hónapos rémuralma rázta fel a kedélyeket. Közvetlen a Tanácsköztársaság bukása után, 1919 szept. 10-én Saint Germainban aláírták az osztrák békeszerződést, melyben Nyugat-Magyarország ma Burgenlandként ismert részét a győztes hatalmak a Wilsoni tételek alapján Ausztriának ítélték oda. A győztes hatalmak, sajnos

mint a többi Magyarországtól elcsatolt területen, itt sem alkalmazták a Wilson elnök által hirdetett "népek önrendelkezési jogát", hanem saját akaratuk szerint diktálták a békefeltételeket.

Nyugat-Magyarország elcsatolásának híre újabb nyugtalanságot és bizonytalanságot okozott nemcsak az őrségi magyarok, de a terület német és horvát nyelvű lakosság zömének köreiben is. Ennek több oka volt:

A vidék csak pár héttel azelőtt szabadult fel Kún Béla kommunista rémuralma alól. Ausztriában akkor még az 1918-as forradalmi körökből álló, erősen baloldali kormány volt uralmon, amely készségesen nyújtott menedéket a hozzájuk menekülő Kún Bélának és más magyar kommunista és szélső baloldali vezetőknek. Ausztriában akkor még jelentős erőt képviselt a kommunista párt, amely tíz hónappal korábban, az Osztrák Köztársaság kikiáltása napján, Bécsben a parlament előtt, az ünneplő tömeg szeme láttára, erőszakkal lehúzta az árbócról az új köztársaság piros-fehér-piros lobogóját és helyébe felhúzta a sarló-kalapácsos vörös lobogót. Sőt fegyveres erőszakkal át akarta venni a hatalmat, úgy hogy az új Osztrák Köztársaság első ünnepnapján vér folyt a bécsi utcákon. Az akkori osztrák belpolitika elég ingadozó, bizonytalan lábakon állott.

Azonkívül nem szabad egy dolgot elfelejtenünk. Ez a vidék ezer év óta Magyarország szerves része volt, lakossága megosztott a jóban és a rosszban a magyar nemzettel. Egészen 1919-ig senki nem gondolt arra, hogy ezt a területet valaha is elcsatolhatják Magyarországtól. Az, azt hiszem csak természetes, hogy az itt élő magyar német és horvát ajkú lakosság 1867 után is a magyar nemzet szerves részének érezte magát és magyar szellemben nevelődött ugyanúgy mint a Monarchia Lajtán túl eső részeinek lakói osztrák szellemben nevelődtek. Nem szabad azon csodálkozni, hogy a német és horvát nyelvű népcsoport fiai és közöttük főleg az intelligencia, aki a magyar középiskolákban, egyetemeken nevelkedett, zömmel magyar érzésű volt. Különösen büszkék voltak arra, ha nem a Monarchia közös ezredeiben, hanem a m. kir. honvéd ezredeknél szolgáltak. Ezért uralkodott a bizonytalanság, nem csak az őrségi magyaroknál, hanem német és horvát nyelvű honfitársaik körében is, mert nem tudták, hogyan fogják fogadni őket az új állam "Deutsch-Österreich" ("Német-Ausztria") keretében, mi lesz itt további sorsuk? A terület lakóit több családi, gazdasági és egyéb szál kötötte Magyarországhoz mint Ausztriához. Ezért nem szabad csodálkoznunk azon, hogy két évvel később ott találjuk a "felkelők" soraiban a Stroblokat, Rehlingeket, Magdicsokat is. Sőt a mai Burgenland vezető személyiségei között is egészen az 1970-es évek közepéig számos kimondottan magyar barátot találtunk.

Ellentétben a Felvidékkel, Erdéllyel és a Délvidékkel, melyeket már 1918. őszén, ill 1919. tavaszán megszálltak a csehszlovák, román és jugoszláv csapatok, addig amíg Trianonban alá nem írták a magyar békeszerződést, nem került sor Nyugat-Magyarország elcsatolt részeinek Ausztriának történő átadására. 1920. június 4-én Trianonban aláírták a magyar békeszerződést is. Evvel, úgy látszott, hogy most már sor kerül a nyugat-magyarországi elcsatolt területek átadására is. Ebben az esetben sikerült a magyar kormánynak, szívós tárgyalásokkal halogatni az átadást oly annyira, hogy már-már úgy látszott, az idő Magyarországnak dolgozik és az osztrákok kénytelenek lesznek messzemenő kompromisszumokat tenni és lemondani a hozzájuk csatolt magyar területek jelentős részéről.

1921. márciusában Felsőőr és környéke újabb történelmi eseménynek színhelye lett. Időközben ugyanis pár benső bizalmas emberével, akikhez a vörösvári kastély és uradalom ura, gróf Erdődy Tamás és amint az események folytán kiderült, a borostynákői születésű, későbbi neves Afrika-kutató gróf Almássy László is tartozott, IV. Károly király svájci száműzetéséből előkészítette első magyarországi restaurációs kísérletét.

Érdekes, hogy Károly király meg sem kísérelte az Ausztriába való visszatérését, hanem mindkét visszatérési kísérlete Magyarországra irányult. Az első kísérlet alkalmával egyedül érkezett. Károly király március 25-én, nagypénteken, inkognitóban, hamis papírokkal érkezett Bécsbe, ahol azonnal találkozott gyermekkori barátjával, gróf Erdődy

Tamással és másnap, március 26-án nagyszombaton, az ő kíséretében jött be Neunkirchen-Sinnersdorfon keresztül autón Magyarországra. Itt, az akkori osztrák-magyar határon történt az első szerencsétlen esemény, ebben a balúl végződött restaurációs kísérletben. Habár a király minden nehézség nélkül átléphette a határt, de itt valaki felismerte. Így a visszafelé-út Ausztria felé el volt zárva. A király és csekély kísérete nagyszombaton délután, éppen a feltámadási körmenet alatt érkezett Felsőőrre. Az autójukkal a Főtéren megálltak, hogy megvárják, amíg elhalad ott a körmenet. A király kiszállt a kocsiból, és azon a helyen, ahol ma a Wilfried fényképész üzlete van, a sarkon várta, amíg a körmenet elhalad. Ahogyan az öreg felsőőriek, Drobits Imre bácsi és mások mesélték, a király, amikor az oltáriszentség elhaladt előtte letérdelt. Az autószemüveg ellenére, számos felsőőri felismerte az ájtatosan térdeplő királyt. Károly és kísérete Felsőőről Vörösvárra utazott és onnan hintón folytatta útját Szombathelyre.

Késő este érkeztek meg Szombathelyre, ahol egyenesen a püspöki palotába hajtottak. Gróf Mikes az akkori szombathelyi megyéspüspök, hű híve volt Károly királynak. A püspök magántitkára ebben az időben, gróf Almássy László, egykori repülő főhadnagy volt. A király másik bizalmas híve, Lehár Ferenc zeneszerző testvébátyja, Lehár Antal ezredes, a szombathelyi helyőrség parancsnoka volt. A véletlen folytán a húsvéti ünnepek alatt mint vendég Mikes püspöknél tartózkodott Vass József miniszter is. Azonkívül ezekben a napokban Ivánczon gróf Sigrayéknál vendégeskedett gróf Teleki Pál miniszterelnök is. Vass és Teleki szintén nyíltan megvallották legitimista érzelmüket. Ennek ellenére a király váratlan megjelenése mindannyiukat meglepte. Egész éjszaka tárgyaltak a következő lépésekről, végül arra a megállapodásra jutottak, hogy Károly visszatérése a magyar trónra csak teljesen legális körülmények között jöhet létre és ehhez feltétlen szükséges, hogy a király személyesen tárgyaljon erről Horthy Miklós kormányzóval. Ezért másnap reggel Mikes püspök úr kivételével az egész társaság gépkocsin elindult Budapestre. A király autóját Almássy László főhadnagy vezette. A király kíséretéhez tartozott a kismartoni születésű kisbarnaki Farkas Ferenc százados, későbbi vezérezredes is.

A Kormányzó Urat szintén meglepte Károly király váratlan megérkezése. A király és a kormányzó két és fél órán át tárgyaltak négy szemközt. Horthy nyíltan feltárta a királynak, hogy az ország, Nyugat-Magyarország elcsatolása végett feszélyezett helyzetében azonnali visszatérése a magyar trónra milyen veszélyekkel járna. A csehek csak adandó alkalomra várnak, hogy újból bevonuljanak Magyarországra. A nyugat-magyarországi kérdésben felajánlották fegyveres támogatásukat is Ausztriának. Ezért kérte Horthy a királyt, hogy mielőtt budapesti jelenléte a lakosság és a külföldi diplomaták előtt nyilvánosságra jönne, azonnal hagyja el a fővárost. A király még aznap visszatért Szombathelyre és miután tisztázódott az ügy az antant hatalmakkal és az osztrák hatóságokkal, hogy Ausztrián keresztül sértetlenül visszatérhet Svájcba, április 5-én Fehringen keresztül elhagyta az országot.

1921. május 31-én megkezdődött az elcsatolt nyugat-magyarországi területekért folytatott küzdelem utolsó fázisa. A Párizsban üléselő Nagykövetek Tanácsa szigorúan utasította Magyarországot az elcsatolt nyugat-magyarországi területek Ausztriának történő végleges átadására. A területet a Sopronban székelő Szövetséges Tábournoki Bizottságnak kellett volna átadni, amely továbbadta volna Ausztriának. Az átadás végleges időpontját 1921. augusztus 28-ra tűzték ki. De ezen a napon a területre bevonuló osztrák csendőr és vámőr alakulatok mindenhol felkelő szabadcsapatok fegyveres ellenállásába ütköztek, úgy hogy kénytelenek voltak az egész vonalon visszavonulni a régi osztrák-magyar határ mögé. A mi területünkre augusztus 28-án két oszlopban vonultak be az osztrák csendőrök és vámőrök, méghozzá a 820 csendőrből és 22 vámőrből álló VII. oszlop Friedbergből és a VIII. oszlop Hartberg irányából. A VII. oszlopot Pinkafőnél támadták meg a felkelők és szorították vissza a határon túlra, a VIII. oszlop csupán pár száz méterre tudott behatolni az elcsatolt területre, de már innen visszaverték őket. Másnap antant tiszték segítségével a

két oszlop újból megkísérelte a bevonulást, de hasztalan. A friedbergi VII. oszlop ugyan elérte Felsőőrt, ahova 16.30-kor vonultak be. A csendőrökkel érkező osztrák főszolgabíró (Bezirkshauptmann) az antant tisztek kíséretében azonnal felkereste a járási hivatalban, Dr. Lauringer magyar főszolgabírót, hogy átvegye tőle a járás közigazgatását. Lauringer, Nyugat-Magyarország kormánybiztosának, Sigray grófnak az utasítására hivatkozva megtagadta a hivatal átadását. Míg a hivatalban folytak a tárgyalások, az Alszeg, a város Szombathely felés eső vége felől, feltűnt egy kisebb felkelőcsoport, amire a csendőröknél felbomlott a rend és menekülésbe kezdtek! Tisztjeik kivont pisztollyal tartóztatták fel őket és az egész csapat a vasútállomásig vonult vissza. Az innen a "Sörház" irányába kiküldött járőreiket már félúton heves tűz fogadta. 20.órákor Felsőőr teljesen a felkelők kezében volt és a csendőrök még aznap elhagyták a magyar területet.

Az elmúlt évtizedekben elhangzottak olyan kijelentések, amik szerint ezek a felkelők zömmel olyan elemekből álltak, akiknek semmi közük nem volt Nyugat-Magyarországhoz. Ez nem áll, voltak közöttük erről a területről származó személyek, a hactereket megjárt öreg katonák, hozzájuk tartozott gróf Erdődy Tamás vörösvári földbirtokos, aki a mai Burgenland déli részéből származó felkelőket vezette, a borostyánkői (Berstein) származású drEgán Imre, volt főispán, aki egy lovas felkelőcsapat parancsnoka volt. Azonkívül tartoztak hozzájuk soproni egyetemi hallgatók, de magyarország más területeiről származó személyek is, akik életük feláldozása árán is védtek minden talpalatnyi magyar földet az elcsatolás ellen. Sopronban pl. csapatszám jelentkeztek 16-17 éves gimnazisták, hogy ők is harcolni akarnak az elszakított területek védelmében. Ezeket alig tudták elutasítani, hogy meg ne szökjenek hazulról. Ismert felkelővezérek voltak Prónay Pál volt huszár alezredes, Héjjás István főhadnagy, a mi vidékünkön, még Bónis ferences páter, Héjjas Tibor hadnagy, Kuti László főhadnagy, valamint Somogyi-Köllő László főhadnagy. Sem a nyugat-magyarország északi, sem a déli részén működő csoportok létszáma nem volt nagy, csupán mind északon, mind délen 250-250 fő. Katonai értékük olyan nagy volt, hogy kb. 8-10 héten keresztül, amíg ők védtek az akkori osztrák-magyar határt, az osztrák egységek sehol sem tudták tartósan megszállni a területet. Voltak az elmúlt évtizedekben olyan történészek, akik hajlamosak voltak arra, hogy a Nyugat-Magyarországi felkelőket egyszerűen kalandoroknak, sőt banditáknak nevezzék. Véleményem szerint ezek éppen úgy nem voltak banditák, hanem önzetlen hazafiak, mint az 1919-es karintiai felkelők. Nem csak az osztrák csendőrök és vámőrök soraiban voltak a terület birtokbavételéért folytatott harcban elesett hősök, hanem a magyar oldalon is számos felkelő áldozta életét ennek a területnek a védelmében. Ma 75 év múltával hajtsuk meg kegyelettel fejünket mindkét fél hősi halottai előtt.

Különben az 1921-ben felkelő szabadcsapatok nem voltak magyar találmány. Az ilyen szabadcsapatok az 1918-at követő években a lengyeleknél, németeknél és az osztrákoknál is nagyon divatosak voltak.

Így pl. 1918 novemberében, a szlovén csapatok megkezdték Karintia német-szlovén kevert nyelvű területeinek megszállását a "Kärntner Heimwehr" nevű paramilitarista szervezet, szabadcsapatokat vetett be a szlovénok ellen, sőt az osztrák "Volkswehr" (Néphadsereg) csapatai is beleavatkoztak. 1919 január 13-án a harcoló felek megkötötték az első fegyverszünetet. 1919 áprilisában újból kiütöttek a harcok, amelyekbe az osztrák fél a karintiai szabadcsapatok mellett bécsi "Volkswehr" alakulatokat és munkászászlóaljakat is küldött a karintiai harctérre. Ennek a küzdelemnek köszönhető, hogy a karintiai vitás területeken 1921. október 10.-re népszavazást rendeltek el. Ez a népszavazás az osztrákok győzelmével végződött.

1918-19-ben német szabadcsapatok (Freikorps) harcoltak a balti államok felszabadításáért az orosz uralom alól. Kelet-Poroszországban is német csapatok harcoltak a lengyelek ellen.

Felső-Sziléziában 1919 augusztus 16-án tört ki a lengyel felkelők első fegyveres lázadása, amit a német sorkatonaság vert le. 1920 augusztus elején Katovic környékén tört ki a 2. lengyel lázadás, ahol szintén paramilitarista polgári felkelők harcoltak a németek

ellen. A 2. lázadás 1920 szeptember 2-án a Berdhenben megkötött egyezményvel ért véget.

Ezeknek a harcoknak volt köszönhető, hogy az antant hatalmak 1921 március 20.-ára népszavazást rendeltek el Felső-Sziléz területén, ami meglepetésszerűen Németország javára dőlt el.

Errefel a lengyelek Piljudski tábornok egykori légionáistái és lengyel szabadcsapatok támogatásával 1921 május 3.-a és 6.-a között megszállták a vitás területet, evvel kezdetét vette a 3. sziléziai felkelés. Hoefler német tábornok vezetése alatt reguláris német csapatokat valamint szabadcsapatokat vetettek be a lengyelek ellen, akiknek végül fel kellett adni Felső-Sziléziát, de annyit értek a harcukkal, hogy a márciusi népszavazás ellenére a Nagykövetek Tanácsa 1921 október 20-án Felső-Sziléziát felosztotta Lengyelország és Németország között.

Ezen példák után a nyugat-magyarországi felkelésnek is voltak reális esélyei.

Az antant hatalmak a nyugat-magyarországi kérdésben azonban messze nem voltak olyan engedékenyek Magyarországgal szemben, mint tették azt az osztrákokkal a karintiai és Németországgal a felső-sziléziai vitás ügy elintézésénél.

1921 szeptember 23.-án ultimátumban szólították fel Magyarországot Nyugat-Magyarország végleges kiürítésére. A vitás terület prominens parlamenti magyar képviselői már korábban foglalkoztak avval a gondolattal, hogy Nyugat-Magyarország kiálltsa ki önállóságát, evvel látszólag kilépne Magyarország fennhatósága alól, de egyben megszabadulna az Ausztriához való csatolástól is. Most az utolsó percekben, amikor már a terület végleges kiürítését alig lehetett elkerülni, Prónay, mint utolsó megoldást, ezt a tervet választotta.

Így került sor arra, hogy 1921 október 4-én, azon a napon, amikor az Ostenburg csendőr-különítményen kívül, mely karhatalomként maradt volna vissza, az összes reguláris magyar csapatoknak el kellett volna hagyni az Ausztriához csatolt területet, került sor arra, hogy Prónay Pál Felsőőr Főterén ünnepélyesen kikiállította, mint önálló szabad államot a Lajtabánságot. Az ünnepség táborig misével kezdődött. A táborig oltár a mai járásbíróóság (Bezirksgericht) előtt volt felállítva. A táborig misén és a Lajtabánság proklamációján, a korabeli eredeti fényképek szerint, nagy tömeg vett részt a Főtéren. A proklamációban kikiállították Nyugat-Magyarország hivatalos elszakadását Magyarországtól és függetlenségét. A proklamáció szerint a Lajtabánság semleges terület, melynek minden polgára, tekintet nélkül vallási hovatartozására és anyanyelvére egyenlő jogú polgára az új államnak. Az államhatalmat a Bán és a hat tagból álló Államtanács gyakorolja. A proklamáció után került sor a Lajtabánság első alkotmányozó ülésére és ennek keretében az államfő, valamint az Államtanács tagjainak megválasztására. Államfőnek Prónay Pált választották, miniszterelnök Apáthy László százados, külügyminiszter Dr. Lévy Ferenc, belügyminiszter Bárdoss Béla százados, ipar-és kereskedelmi miniszter Hír György lett. A közoktatásügyet Apáthy az igazságügyi tárcát Lévy, a honvédelmi tárcát pedig Prónay vette át. Az új állam címere zöld alapon a fehér kettős kereszt lett, melyet felül a csőrében kardot tartó turulmadár koronázott. A határozathozatal után a szabadcsapatok felesküdtek az új állam zászlójára.

Másnap bevonták az összes forgalomban lévő magyar bélyegeket és ellátták őket "Lajtabánsági-posta" felülnyomással, azonkívül saját bélyegek is kerültek kibocsátásra. A gazdasági téren avval demonstrálták az új állam önállóságát, hogy a határállomásokon a szállított árúk után bizonyos vámokat szedtek be. Érdekességképpen a lajtabánsági bélyegeket Bécsben nyomtatták. Az új állam számára "Hivatalos közlöny"-t is nyomtattak Felsőőron, ami azonban a további események folytán csak egyszer jelent meg.

Ma nagyon leegyszerűsítve, többen a Lajtabánságot egyszerűen operettállamnak nyilvánítják. Véleményem szerint az akkori "szereplők" komolyan gondolták a dolgokat, de bent kellett volna élnünk abban a korban, hogy megértsük lelkületüket, elhatározásaikat.

Az érdekes az, hogy az ilyen dolgok abban az időben nem mentek ritkaságszámba. Miután 1919-ben a saint-germain-i békekötésben a nagyhatalmak megtiltották Ausztriának a Németországhoz való csatlakozást, több osztrák tartomány egymástól függetlenül el akart szakadni az Osztrák Szövetségi Államtól, hogy mint független tartományok csatlakozzanak Németországhoz, illetve Voralberg Svájcra akart csatlakozni.

Ha a nyugat-magyarországi felkelők nem értek el többet küzdelmükkel, azt elérték, hogy újból a tárgyalóasztalhoz kényszerítették Ausztriát. Így született meg 1921 október 12-én az úgynevezett "Velencei Egyezmény" miszerint Magyarország véglegesen átadja Nyugat-Magyarországot Ausztriának, evvel szemben az antant hatalmak népszavazást rendelnek el Sopron és környékére. A Magyarországtól elcsatolt területeken ez volt az egyetlen népszavazás, ahol a Wilston által hirdetett "népek önrendelkezési joga" szerint, a lakosság demokratikus, nemzetközi ellenőrzéssel lefolytatott szavazással maga dönthetett saját sorsa, ill. állami hovatartozásáról.

Mivel minden további ellenállás a nagyhatalmaknál veszélyeztette volna ezt a kis elért eredményt, Bethlen miniszterelnök érdemeik teljes elismerése mellett felszólította a felkelőket, ürítsék ki az általuk megszállva tartott területeket.

Harcuk feladásához egy másik történelmi esemény is hozzájárult. A felkelők politikailag két táborhoz tartoztak, az északi részen harcolók a Károly király pártján álló legitimistákhoz, Prónay és Héjjas emberei a szabad királyválasztókhoz.

Amikor október 22-én Károly király 2. restaurációs kísérlete folytán Scájból Zita királynéval együtt repülőgépen Sopronba érkezett, a két felkelőcsoport között kitört a harc, melynek folytán Szent Margitbányánál (St Margarethen) Fertőfehéregyházánál (Donnerskirchen) fegyveres összetűzésre is sor került közöttük. Érdekes, hogy Prónay mint államfő a királypuccs alatt megőrizte semlegességét csak a puccs Budaörsnél történt megghiúsulása után, fegyverezte le a Nyugat-Magyarország területén visszamaradt legitimistákat és a lehetősége szerint az ő egységeivel szállta meg az egész területet. Végül mégis engedett a magyar kormány felszólításának és november 4.-én kiürítette csapatával az Ausztriához csatolt területet.

Az osztrák hadsereg egységei 1921 november 26.-án vonultak be a Felső-Őrségbe. Evvel ez a terület megszűnt az ezeréves Magyarország szerves része lenni.

A népszavazást Sopron és környékén 1921 december 14/15.-én hajtották végre és ez Magyarország javára dőlt el. Evvel véglegesen lezáródott a nyugat-magyarországi kérdés a két ország között.

Arról meditatálni, ki, mikor és hogyan járt jobban, ma már meddő dolog. Az bizonyos, hogy Burgenland történelmének első harmincöt éve továbbra is mozgalmas volt.

Az 1921 és 1938 közötti idő nemcsak Burgenland és az itteni magyarság de egész Ausztria számára tele volt belviszályokkal, fegyveres összetűzésekkel, ezek folyamán sokszor apa fiával, testvér testvérrel állt szemben. A harmincas évek elején, főleg miután a keresztény-szocialisták vették át az uralmat Ausztriában, lassan a két ország között is konszolidálódott a helyzet, sőt baráti viszony alakult ki köztük. Ennek oka az is volt, hogy 1933 óta Ausztria mindjobban érezte a nemzetiszocialista Németország reá nehezedő nyomását és igyekezett a környező államokkal barátokat és szövetségeseket szerezni magának a nemzetiszocialistákkal folytatott harcban.

Míg 1921-ben a magyar tisztviselői kart, az újonnan létesített tartomány felső vezetésében, elsősorban Ausztria más tartományaiból és 1918 után az osztrák elcsatolt területekről származó tisztviselőkkel váltották le, a harmincas évekig kinevelődött azon innen származó személyekből, akik közvetlen 1921 előtt magyar középiskolákat, sőt az egyetemet is Magyarországon végezték az első saját politikai, gazdasági vezető gárdájuk. Ezen személyek zöme változatlanul rokonszenvezett Magyarországgal. A német csapatok bevonulásakor 1938 márciusában ezen személyek közül, főleg a keresztényszocialista párthoz tartozók, többen Magyarországra menekültek és az első hetekben ottani barátaiknál kerestek menedéket, amíg idehaza a kedélyek kissé elülnek. Amikor pár hét múlva hazatértek itteni családjaikhoz az ország új urai többeket lefogtak közülük és

koncentrációs táborokba vitték őket, a többiek pedig "számúzták" Burgenlandból és Bécsben, valamint az ország másik tartományaiban helyezték el őket. Mivel 1938 előtt Burgenlandban is nagy volt a munkanélküliség, a köznép részben örült a Németországhoz való csatlakozásnak, mert az új hatóságok rövid időn belül munkahelyeket teremtettek nekik. Sokan, így a zsidók és a cigányok már az első perctől kezdve érezték a rájuk nehezedő politikai nyomást. Őket a nácik már rövid idő után beszállították a koncentrációs táborokba. De nemsokára Felsőőrött is megjelentek a transzparenszek "Itt németül beszélünk", megszüntették a működő magyar iskolákat és megkezdődött az itteni magyarság erőszakos átnevelése. Aki nem parirozott, afelett fenyegető átnyökként ott lebegett a börtön és a koncentrációs tábor. Másfél évvel Ausztria bekebelezése után 1939 szeptember 1-én megkezdődött a 2. világháború. A hadköteles őrségi magyarok a német haderő tagjaiként bejárták a 2. világháború összes hactereit. Ugyanúgy, mint az 1. világháború, ez is súlyos áldozatokat követelt tőlük. Míg a háború végén a nyugati osztrák tartományokat a szövetséges angol, amerikai és francia csapatok szabadították fel és szállták meg a következő tíz évre, addig Burgenland, Alsóausztria és Felsőausztria a Duna bal partjára eső része orosz megszállás alá került. Amíg a nyugati megszálló zónákban azonnal megindult az újjáépítés és a gazdasági fejlődés, addig az oroszok által megszállt területeken a fejlődés inkább negatív irányba történt. A reménytelen politikai és gazdasági helyzet miatt sokan elvándoroltak innen és a nyugati zónákban telepedtek le. Csak miután 1955-ben aláírták az osztrák államszerződést és az orosz megszállóerők is kivonultak innen, kezdett a helyzet normalizálódni, de a 10 év kihatásait még sokáig éreztük, mert 1955 után is tartományunk 35 éven keresztül a szomszédos csatlós államok miatt Nyugat-Európa teljesen lezárt holt határán feküdt. Az itteni magyarság helyzete sem volt rózsás mert kb. 20 évig az anyaország vasfüggönnyel hermetikusan el volt zárva előlük. Ez a hermetikus elzárás csak a 60-as évek második felében kezdett enyhülni.

Az 1945-1971-ig tartó nagy elvándorlási hullámot a burgenlandi magyar népcsoport kisebb létszáma miatt lényegesen jobban megérezte mint a tartomány több mint 240.000 német nyelvű lakossága.

1968-ban megalakult mint a burgenlandi magyarság kulturális képviselője, a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület.

Az 1990-es magyarországi rendszerváltás óta a helyzet annyiból javult az itteni magyar népcsoport számára, hogy mind a kereskedelmi, mind a kulturális kapcsolatok intenziválódtak, elmélyültek az anyaországgal. Ma német nyelvű honfitársaink közül is számosan tanulnak magyarul, mert a mindennapi élet minden terén jó ha valaki ismeri a szomszédos ország nyelvét.